

LBRIS

We know
books

Editor: *Vasile Burlui*

Redactor: *Nicoleta Dabija*

Corectură și indice de nume: *Ioan Drăghici*

Tehnorédactor: *Cornel Dulceanu*

Coperta: *Paul Gorban*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SIMION, EUGEN

Fragmente critice / Eugen Simion. - Iași :
Cartea Românească Educațional, 2021-

8 vol.

ISBN 978-606-057-045-5

Vol. 1 : Scriitura taciturnă și scriitura publică / pref. de
Bogdan Crețu; cuv. înainte și argument de Eugen Simion. -
2021. - Index. - ISBN 978-606-057-046-2

I. Crețu, Bogdan (pref.)

82.09

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © pentru prezenta ediție (a III-a),
Editura Cartea Românească Educațional, 2021
www.librariacartearomaneasca.ro/ecredu.ro

EUGEN SIMION

FRAGMENTE CRITICE

I

Scriitura taciturnă și scriitura publică

Prefață de Bogdan Crețu

Cuvânt înainte și argument
de Eugen Simion

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Tomozei, Gheorghe – 51, 52, 231,
251, 252

Tomuș, Mircea – 368, 374

Tomuș, Silvia – 217

Tournier, Michel – 19, 61, 347

Trakl, Georg – 232

Triolet, Elsa – 109

Trkulja, Radislav – 212

Troian, Vasile – 394

Trubetzkoj, Nikolaj – 333

Tsatsos, Constantin – 294, 295,
296, 297, 298

Turcea, Daniel – 179

Tzara, Tristan – 67, 144, 156, 267

T

Țepeneag, Dumitru – 14, 57, 157,
265, 291, 426

Țițeica, Gheorghe – 226

U

Udroiu, Constantin – 291

Ulici, Laurențiu – 39

Undset, Sigrid – 129

Ungureanu, Ion – 307

Uricariu, Eugen – 78

Urmuz – 152, 157, 251

Utan, Tiberiu – 221, 222

V

Valéry, Paul – 20, 24, 55, 90, 98,
100, 101, 232, 234, 255

Vangheli, Spiridon – 307

Varlaam – 351

Vatamaniuc, Dimitri – 150

Văcărescu, Elena – 291

Vârgolici, Teodor – 407

Velea, Nicolae – 220

Verlaine, Paul – 232, 399

Vianu, Tudor – 14, 16, 29, 77,
147, 153, 224, 226, 227, 231,
263, 329, 351

Vieru, Grigore – 261, 306, 308

Vilmorin, Luiza – 291

Vinea, Ion – 171

Vitner, Ion – 32, 172, 315, 316,
330, 332

Vlahuță, Alexandru – 224, 225

Vlasie, Călin – 362

Vodă Căpușan, Maria – 291

Voiculescu, Vasile – 32, 177, 312

Voltaire – 59, 109, 298

Voronca, Ilarie – 233

Vuillemin, Alaian – 291

Vulcănescu, Mircea – 14, 119,
155, 337

W

Wattremez, Michel – 215

Webern, Anton – 102

Welles, Orson – 85, 87

Wende, Xu – 241

Z

Zaciu, Mircea – 303

Zarifopol, Paul – 299

Zărnescu, Constantin – 272

Zeller, Eduard Gottlob – 161

Zhuang Zi – 243

Zinoviev, Alexander – 412

CUPRINS

Spiritul critic într-un câmp cultural isterizat (Bogdan Crețu)	5
Cuvânt înainte.....	19
Argument la ediția a II-a	21

I. SPIRITUL CRITIC ÎN FAZA DE TRANZIȚIE.....	25
Spiritul critic.....	27
Spiritul critic în faza de tranziție.....	33
Singularitatea cronicarului literar.....	36
Politica literaturii	41
Poezia română după 1990	47
Ce știm și ce nu știm despre romanul de azi	54
Șansele literaturii române.....	63
Am optat pentru „incitarea la toleranță”	68

II. OPERE, TEME, PORTRETE.....	83
Legenda Françoise Sagan	85
Bertrand de Jouvenel.....	90
Imaginația ideilor. <i>Temele</i> lui N. Manolescu.....	94
Postmodernismul: un concept care își caută sensurile.....	99
Mitul Barthes.....	106
Un poet care nu are complexul genialității: Nichita Stănescu	111
Spiritul românesc.....	119
O vizită la Godenholm	125
Biografia fiului.....	127
Un dicteu al muzei	133
O generație disponibilă, o generație tragică.....	135
O antologie a literaturii europene	141
Spre un nou Eminescu	146
Geo Bogza – 85	151
Modelul francez	155
Al. Piru: o privire autoritară asupra eminescologiei de azi.....	159
Alexandru cel Bun.....	164
Generația '80. Câteva precizări	167
„Dar ce fel de om ești dumneata?” Cazul G. Călinescu.....	170
Poezia religioasă.....	176
„Imaginativitatea și senzaționalismul”	181
Aurora Cornu și grupul din Rue Cognacq-Jay	186

O proză a coincidențelor aranjate	194
Un pictor la curtea lui Constantin Mavrocordat	200
José Martí	203
Neuitatul Zaharia Stancu	206
Tăcutul Srba și agitatul Adam Pusjlović	211
„Medelenismul” văzut de la Aix-en-Provence	215
Tiberiu Utan	221
Geometrul și beizadeaua. Modelul Ion Barbu	224
Ion Pillat	232
Geo Dumitrescu – 75	236
D.R. Popescu – 60	239
Despre taina iscusinței	241
Sorescu: o operă și un stil	246
Încet și pe tăcute	248
Parabola mandarinului îndrăgostit	251
A cizela absența	254
O istorie a literaturii basarabene. Mihai Cimpoi	258
Valeriu Cristea – 60	264
Pasiunea Brâncuși	267
Eugen Lovinescu	274

II. PUTEREA INTELECTUALILOR	277
Stăpâni europeni, stăpâni asiatici?!	279
Despre morală și autonomie	283
Cultura diasporei	287
Exil și literatură	291
Cartea politică. Un patos al distanței	294
O lungă și plicticoasă persiflare	299
Întoarcerea basarabenilor	306
Cultură și politică (I)	309
Cultură și politică (II)	315
Cultură și politică (III)	323
Cultură și politică (IV)	328
Nostalgicii și comitagiilor	335
Puterea intelectualilor	339

V. SCRITURA „TACITURNĂ” ȘI SCRITURA „PUBLICĂ”	345
Scritura „taciturnă” și scriitura „publică”	347
Al. Rosetti și Iorgu Iordan: marele grec și incoruptibilul stareț	351
Despre egolatrie. Prea intelectual, nu suficient de artist.	
Anatomia unei străzi. Despre ură	358
Fragment dintr-o scrisoare neterminată	364
O vizită la Fălticeni	368
Jurnal de vacanță (I)	376
Meseriașul român	380

Mica zeitate	385
Poetica spontanului	388
Francofilie și francofonie	393
Jurnal de vacanță (II)	397
Sfârșit de vacanță	401
Fiiința papivoră	404
Jurnalul lui Galaction. Despre revizuiți	407
Mic jurnal parizian	412
Jurnal din timpul căldurii	417
Notații mărunte. Ministrul Maiorescu. Lenea ca stare de spirit și practică științifică. Omul care nu scrie nimic.	
Programa de literatură	426
Despre vanitatea criticului	432
Un liberal care detestă democrația	434
Jurnal de vacanță (III)	435
Câinele Florică îmbătrânește	440
Complexul Marin Preda	441
O crimă domestică	447

INDICE DE NUME	451
----------------	-----

SPIRITUL CRITIC

Am mărturisit unui prieten, scriitor, că va apărea în curând o revistă nouă și că intenționez să țin în ea, cum se zice în limbaj gazetăresc, o cronică literară. Prietenul meu s-a arătat însă foarte sceptic... „Trăiți – mi-a zis el – pe altă lume... Cine vă mai citește, cine se mai preocupă azi de literatură, nu vezi că o revistă literară care nu face politică este o revistă moartă? N-ai urmărit topul publicațiilor? Nu-ți spune nimic acel 1% pe care și-l împart, în chip frățesc, revistele noastre literare? Pentru Dumnezeu – a retezat el schița unui protest din partea mea – nu pricepi că cititorul, confruntat cu probleme sociale așa de grave și politizat până în vârful unghiilor, nu are timp și nici nu are chef de eseurile voastre subtile și de studiile voastre savante?” – și, după ce mi-a adus și alte dovezi, mi-a prezis un eșec total.

Rămas singur, am meditat la ce mi-a spus amicul meu, om altminteri cu scaun la cap, devotat profesiei sale. De la o vreme el nu mai vrea însă să audă de literatură și este de părere că, până ce nu se însănătoșește societatea românească, literatura nu poate reveni la normalitate. Încercarea mea de a-i dovedi că lucrurile sunt mai complexe, că istoria este mereu în criză și că arta nu poate să aștepte ieșirea din criză, n-a dat niciun rezultat. El pare convins de adevărul său și în ultima discuție pe care am avut-o și-a pierdut totalmente umorul. Când am ridicat problema autonomiei esteticului, s-a uitat la mine cu o privire galbenă și mi-a întors pur și simplu spatele...

Nu vreau să dramatizez astfel de conflicte, ele sunt până la un punct firești și, dacă n-ar antrena atât de mult pasiunile și n-ar deteriora relațiile umane, așa zice chiar că ele sunt necesare în cultură. Numai că se întâmplă altfel și cine urmărește cu un ochi obiectiv revistele noastre literare observă fără greutate că nu se face polemică de idei și că simpatiile și

antipatiile literare (normale și ele până la un punct) n-au o motivație estetică, ci una politică, în cele mai dese cazuri. Au apărut din nou *listele negre*, unele publicații literare întrețin un complot al tăcerii în jurul unor scriitori importanți (Nichita Stănescu, Marin Preda, Marin Sorescu, Fănuș Neagu); mai mult: se publică numele *nomencluriștilor*, *colaboraționiștilor* din literatură și, printre ei, figurează și Tudor Arghezi, M. Sadoveanu, G. Călinescu, Camil Petrescu, Marin Preda, Nichita Stănescu... Se cere, în consecință, o revizuire morală a literaturii postbelice... O revizuire, se înțelege, radicală și, dacă ne-am lua după Gh. Grigurcu, de exemplu, nu știm ce-ar mai rămâne din literatura română postbelică... El și, probabil, câțiva dintre prietenii săi politici de azi...

Cum trebuie să primească, mă întreb, un critic literar asemenea semne de orbire și intoleranță? Să le întâmpine, dacă poate, cu liniște și luciditate, convins că pasiunile trec și valorile rămân. Chestiunea dacă scriitorul trebuie să facă sau nu politică, azi când toată lumea face politică și pasiunile noastre sunt politizate în grad maxim, este colaterală. Scriitorul român poate să facă politică dacă simte că are ceva de spus și dacă, bineînțeles, are timp. Sunt – repet – două mii de gazete care-i stau la dispoziție, peste o sută de partide politice și nu știu câte alte formațiuni care își dispută, azi, democrația românească. Singura mea rezervă este că, făcând toată ziua politică (și, mai ales, *vorbind politică*, deoarece la noi, la români, politica mai mult *se vorbește*, decât *se face*), scriitorul nu mai are timp pentru literatură, adică pentru vocația lui esențială. Am scris cu câțiva timp în urmă despre acest aspect și unii dintre colegii mei, critici literari, s-au supărat. Și cum la noi supărarea capătă numaidecât o conotație politică, colegii în chestiune n-au ezitat să mă acuze de complicitate cu Puterea: cum, mi-au reproșat ei, să împiedicăm scriitorul român să participe la treburile politice? A nu face politică este azi o trădare, a fi apolitic în vremurile fierbinți ale istoriei este o ipocrizie, a dori normalizarea literaturii este a fi de partea Puterii, a susține guvernul asasin etc.

Ce pot să răspund? Că ar fi catastrofal dacă cronicarul literar ar respinge pe poetul X numai pentru faptul că nu-i

monarhist ca el sau ar lăuda peste măsură pe prozatorul Y pentru simplul motiv că, în viața publică, prozatorul se manifestă ca un republican incoruptibil. Asemenea confuzii de planuri sunt grave în cultură și am deja dovezi că presa literară începe să cultive cu fervoare asemenea confuzii... Ce sunt, în fond, aceste liste care circulă în interiorul redacțiilor, dar aberantele acuzații de *criptocomunism* îndată ce ridici problema autonomiei esteticului? Am publicat un articol în legătură cu această temă și o prozatoare îmi răspunde, înțepată și acră, că a pune acum problema priorității esteticului este o probă incontestabilă de felonie și, bineînțeles, un mod de a susține, indirect, guvernul. Îi înțeleg iritarea, are tot dreptul să fie împotriva autonomiei esteticului... Ce s-ar întâmpla, m-am gândit, dacă criteriul estetic ar funcționa cum trebuie și scrierile indignatei noastre prozatoare ar fi judecate, fără părtinire, în funcție de acest bătrân și solid criteriu?... N-ar fi convenabil, îmi dau seama, pentru scriitoarea supărată pe ideea autonomiei esteticului. Nu știu ce-ar rămâne din indigestele ei romane luate în brațe acum de o critică politizată.

Ce-i curios este faptul că nimeni nu observă că adversarii normalizării literaturii repetă, într-un mod alarmant, teoriile proletcultiste din anii '40 și '50. În locul faimosului „turn de fildeș” se zice „țarcul apolitismului”, *esteticul* era atunci și este și acum un concept suspect „reacționar” în gândirea celor care spun că politica primează asupra culturii, în fine, confuzia de planuri este un bun comun... Când dl. Gh. Grigurcu acuză în *Contemporanul* pe Marin Preda de colaboraționism, el nu face decât să-l repete în 1991, aproape cu aceleași mijloace intelectuale, pe Sorin Toma care, în 1948, denunța pe Arghezi ca „reacționar” și poet al putrefacției burgheze... Atunci erau în discuție Maiorescu, Arghezi, Blaga, Ion Barbu și toată modernitatea românească, acum a venit rândul lui Sadoveanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, Arghezi, T. Vianu, Marin Preda, Nichita Stănescu, M. Sorescu și a altor colaboraționiști de acest soi. Se schimbă măștile confuziei, esența confuziei rămâne, în fapt, aceeași...

Acum, dacă lăsăm deoparte asemenea manifestări de patologie literară, inevitabile, se pare, într-o societate în criză

UBDIS | We know books

morală, trebuie spus că o revizuire a literaturii postbelice este, indiscutabil, necesară. Dau termenului accepția lovinesciană. *Revizuire vrea* să spună înainte de orice o relectură a operelor și o judecată critică mai obiectivă a lor din perspectivă istorică. Când se schimbă societatea, se schimbă într-o oarecare măsură și sensibilitatea estetică. Cititorul de literatură începe să aibă alte interese și alte gusturi de care criticul literar trebuie să țină seama. Se adaugă la toate acestea, zicea Lovinescu, inevitabilitatea mutației valorilor estetice. Teoria trebuie văzută în esența ei. Timpul modifică, în mod sigur, perspectiva noastră pe măsură ce se schimbă valorile și sensibilitatea noastră, dar nu în asemenea grad încât capodopere de ieri să devină maculatura de azi. Și nici invers, în afară de cazul în care este vorba de o flagrantă eroare de judecată critică (literatura cunoaște și asemenea cazuri). Perspectiva timpului dă criticului adevărat ceea ce trebuie: un simț mai mare al relativității valorilor și o poziție mai bună față de ele. Când scrie în fiecare săptămână despre cărți, el face operă de selecție și, oricât de estetist ar fi, criticul educă și orientează printr-o pedagogie subtilă gustul public. Cel mai sever critic încurajează talentul tânăr pentru că vede în el o posibilitate de evoluție și, în așteptarea capodoperei de mâine, este cât de cât înțelegător cu opera modestă de azi.

După un timp, el trebuie să revină însă asupra judecăților sale și să facă o ierarhie mai dreaptă a valorilor, luând acum alte puncte de reper, infinit mai înalte. Este un proces firesc – de clasificare estetică și situare istorică – pe care criticul literar lipsit de prejudecăți trebuie să-l întreprindă. Operația este cu atât mai necesară în cazul nostru cu cât, în viața literară postbelică, criteriul politic a mistificat în chip considerabil judecata de valoare. Atâtea cărți mediocre au fost laudate în anii '50 (și mai târziu) pentru buna lor orientare ideologică și pentru actualitatea temei, iar mai târziu (după 1964), când literatura s-a bucurat de o relativă independență, cărțile au fost adesea laudate în funcție nu de capacitatea lor estetică, cum ar fi trebuit, ci de gradul lor de curaj social. Romanul politic a beneficiat, cu precădere, de această bunăvoință – îndreptățită, de altfel – a cronicarilor

literari care nu puteau sta nepăsători în fața efortului de a dezvălui, fie chiar și sub forma indirectă a parabolei, răul social. Aceste proze curajoase și aceste poeme cu tâlc trebuie recitite și apreciate acum, cu mai mare exactitate, în raport cu valoarea lor estetică. Nimeni nu trebuie să le conteste valoarea lor morală și civică, dar trebuie să ne între bine în cap că în literatură supraviețuiesc doar valorile estetice. Ce ne mai spun azi romanele despre fărădelegile obsedantului deceniu? Unde sfârșește curajul lor politic și unde începe curajul lor estetic? Iată ce trebuie să știm și nu vom ști cu adevărat decât după o lectură fidelă și o judecată dreaptă.

Există, evident, și situația inversă: opere ignorate sau minimalizate la vremea lor dintr-o pricină sau alta. Cazul frecvent, în ultimele decenii, este acela al scriitorului care, părăsind țara, și-a pierdut opera. Opera lui, vreau să spun, a fost interzisă și numele său a fost șters de peste tot. Exemplul lui Ion Caraion este elocvent în această privință. Dar nu este singurul. Aceste scrieri eliminate fără noimă trebuie readuse în literatură. Nu vom putea alcătui, în fond, adevărata istorie a literaturii române între 1945-1990 fără a ține seama de tot ce s-a scris în limba română, indiferent de loc, de stil și de gândirea politică a autorului.

Mai este ceva ce cade în seama criticii și istoriei literare actuale: reconstituirea istoriei vieții literare postbelice. O istorie agitată, nu o dată tragică, ce trebuie cunoscută de generațiile de cititori de azi și de mâine. *Proletcultul, realismul socialist*, sistematicile vânători de vrăjitoare în sfera ideologiei literare, fenomenul Arghezi, represiunile împotriva „decadentismului” și a cosmopolitismului, ostracizarea miturilor naționale în numele unei ideologii internaționaliste și a unei cauze comune, demisia intelectualilor, cazurile de colaboraționism, literatura oficială, efortul de a rezista prin literatură, resurrecția esteticului și întoarcerea la modelele modernității la începutul anilor '60, mica „revoluție culturală” din 1971 etc., sunt numai câteva din fenomenele care au influențat literatura și au marcat, de multe ori, destinul scriitorului român, urmărit cu sălbăticie timp de câteva decenii de o poliție ideologică zeloasă. Toate acestea trebuie, repet, examinate cu

atenție și judecate în chip corect. Nu ne putem despărți de trecut decât știind bine adevărul despre el. Pamfletul, negația nediferențiată, zeflemeaua nu rezolvă nimic.

Nu trebuie să pierdem, totuși, din vedere că, în acest lung răstimp, cum, necum, literatura a existat și datorită cea dintâi a criticului onest este să semnaleze efortul atâtor generații de scriitori de a face să supraviețuiască literatura română. Și că ea a supraviețuit profitând de „dezghețurile” politice pentru a-și readuce modelele pierdute și pentru a-și recăpăta valorile și ritmurile normale. Adevărate acte de rezistență, în lumea spiritului, sunt operele capitale. A făcut scriitorul român concesii, a ales el totdeauna calea cea mai bună pentru a se împotrivi unei Puteri scelerate? În mod sigur (avem atâtea exemple) scriitorul român, încolțit de istorie, a făcut concesii pentru a-și salva opera. Este prin aceasta culpabil? Este, desigur, vinovat de multe lucruri, inclusiv de faptul că a tăcut sau că a scris când trebuia să tacă. Toate acestea se pot discuta și oricine are dreptul să-i reproșeze, de pildă, lui G. Călinescu că n-a apărut pe Titu Maiorescu când Ion Vitner cerea scoaterea lui din literatură sau n-a zis nimic când Vasile Voiculescu și alți intelectuali de prim ordin erau târâți în închisorile comuniste. Dar a face lui G. Călinescu un proces moral – cum i s-a făcut și cum i se face și azi – fără a ține seama de istoria dramatică în care el a trăit și a-i reproșa că a preferat să scrie, decât să fugă sau să-și dea foc în piața publică, mi se pare nedrept și absurd. Fiecare își alege destinul lui și, când este vorba de un creator, el trebuie judecat în funcție de atitudinea lui globală și de opera lui... Opera este, în fond, *viața* lui cea mai elocventă, adevărata lui biografie spirituală.

Cum se vede, criticul literar are la ce medita. El trebuie să nu-i uite pe *cei ce sunt* în literatură și, vigilant, să-i aștepte pe *cei ce vin*. În ce mă privește, nu promit decât să fiu în continuare un critic bun – adică drept – și pe măsura posibilităților mele intelectuale să încerc să sprijin ceva ce trebuie să fie mai presus de interesele și de patimile noastre: literatura națională.

SPIRITUL CRITIC ÎN FAZA DE TRANZIȚIE

Literatorul, în noua serie, a ajuns la numărul 100. Nu-i puțin pentru o revistă literară, nu-i nici foarte mult. Publicațiile care au jucat un rol important în cultură au avut, de regulă, o viață lungă. Numai astfel au reușit să impună o direcție, un stil de a face literatură și de a judeca literatura, au educat, în fine, gustul public. Revista noastră apare de doi ani și, dacă vrea Domnul și dacă Ministerul Culturii ne va ajuta într-un mod mai sistematic, *Literatorul* va apărea și de aici înainte. Răsfoiesc numerele de până acum și constat că semnătura mea nu lipsește niciodată din revistă în acest răstimp. Acest fapt poate fi un prilej de bucurie, dar numai eu știu ce se ascunde în spatele acestei bucurii. Nu vreau să mă plâng, vreau numai să-i spun cititorului meu că a scrie săptămână de săptămână, ani în șir, în bună sau rea dispoziție, indiferent dacă plouă sau ninge, nu-i totdeauna un prilej de exultare a spiritului. Scriem, desigur, din convingere, uneori din plăcere și de multe ori pentru că avem sentimentul (desigur exagerat!) că fără noi literatura română nu merge. Bunul-simț ne spune însă că literatura merge și fără noi, ea are ritmurile și legile ei secrete, dar credința că putem fi esențiali și de neînlocuit în viața literaturii ne dă curajul de a persevera.

Recitesc, acum, articolul pe care l-am publicat în primul număr al *Literatorului* (intitulat *Spiritul critic*) și încerc să constat dacă opțiunile mele din septembrie 1991 mai sunt azi valabile. Sunt. Și opțiunile și neliniștile mele. Au apărut, între timp, elemente noi în viața literară românească, dar ele nu modifică datele esențiale. Sunt contestați necritic în continuare marii scriitori contemporani, literatura este de multe ori spațiul în care se confruntă nu ideile, ci grupurile de presiune și grupurile de interese din viața literară, în fine, autonomia esteticului continuă să fie socotită o diversiune,

UBRIS | We know books

iar cei care cer revenirea la normalitatea literaturii sunt suspecți a fi oamenii abili ai Puterii... Faptele sunt prea cunoscute pentru a insista. Ideea, exprimată de mine în mai-sus-citatul articol despre relația dintre literatură și politică, a fost primită și continuă să fie primită cu mari strigăte de indignare. Încercând să justific punctul meu de vedere, mi-am dat seama că vorbesc în pustiu. Nimeni (din lumea publiciștilor culturali) nu vrea să asculte decât ce-i convine. Dialogul este, în aceste condiții, imposibil și așa va fi multă vreme, am impresia, de aici înainte. Este normală această anormalitate? Unii spun că, oricum, este inevitabilă și cine zice democrație zice confruntare de puncte de vedere. Adevărat, numai că la cel mai mic semn de libertate a spiritului ți se răspunde cu o abominabilă calomnie și confruntarea se termină, de regulă, în presa moldo-valahă actuală cu o declarație de război pe viață.

Ce-i de făcut? mă întrebam în septembrie 1991, când am intrat în această nouă aventură – și mă întreb și azi, când aventura continuă... *De făcut ar trebui să facem*, în continuare, critică obiectivă, suplă, în avangarda literaturii și cu un respect din care să nu lipsească luciditatea și exigența estetică față de valorile spiritualității naționale. Ar trebui să nu amestecăm politica în literatură și, în primul rând, să nu judecăm literatura din unghiul politicii pentru că, altminteri, totul se vede strâmb și urât... Ar trebui, desigur, să ne ținem firea și să nu ne lăsăm conduși de ură și mânie, două daruri cu care istoria recentă ne copleșește... Multe ar trebui să facem împreună, într-un efort de luciditate și devotament pentru cultura română, dar îmi dau seama că acesta este un scenariu himeric.

Și, totuși, ce-i de făcut? În ceea ce mă privește, voi continua să fac critică literară și, pe cât îmi este posibil, să uit atunci când citesc o carte autorul care se manifestă atât de lamentabil în viața de toate zilele. Nu promit că am să reușesc în toate cazurile, promit doar să încerc... În ultimii ani am descoperit multe și, înainte de orice, că omul de litere român nu s-a vindecat integral de frică. Și că orgoliile, resentimentele lui s-au politizat și, în genere, democrația nu i-a adus automat și libertatea interioară. Ce-i mai grav este

faptul că el rămâne inert în fața marelui val de ură și de mistificație care lovește pe cei mai importanți scriitori post-belici. Nu răspunde – dacă răspunde – decât atunci când este vizat, în rest acceptă totul cu o tăcere complice. Sadoveanu? *Las' că nu-i nimic. Arghezi? Păi, Arghezi merită și el să fie jumulit, nu moare lumea din asta.* Preda, Nichita Stănescu? *Colaboraționiști, nomenclaturiști?* N-oi vrea acum să-mi spui că sunt puri și că n-au făcut nimic... *Lasă, domnule, că nu le strică o revizuire...* etc. Cam așa răspunde scriitorul român când îl întrebi de ce admite prin blazarea lui noua injustiție și noua impostură... Altminteri, în principiu, scriitorul este pentru legea morală și este indignat când nu votezi cu el...

Evoluții, caractere, conștiințe în dificultate. Literatura română nu se rezumă la ele, dar depinde într-o măsură oarecare de ele, trebuie să recunoaștem. Încă o dată, ce-i de făcut? Să ne învingem, cred, descurajarea ce ne-a cuprins pe toți, să punem capăt – dacă putem – tentației firești de a fugi din micul infern publicistic în care am intrat cu voie sau fără voie... Aș îndrăzni să zic: să ne scriem opera, dar îmi retrag cuvintele pentru că, în mod sigur, săptămâna viitoare un cronicar cinic și balcanic o să-mi reproșeze că m-am instalat, uns cu toate alifiile Puterii, în „țarcul apolitismului”... Inconfortul de a vrea să rămâi un spirit independent într-o vreme în care spiritul de partid începe să domine spiritul critic.

1993